

קריאת הנשיאים-נשיא יששכר / קדש ורחץ / רמזי סימני הסדר

ישמח ישראל:

רמזי הסדר להליכות האדם.

באר מים חיים:

סדר קדש ורחץ רק בלילה הזה.

עבודת ישראל:

קדש לשון הזמנה.

דעת משה:

קדש ורחץ את פשוטי העם.

מגן אברהם:

קדש ורחץ להכין עצמו לפני המלך.

הרה"ק מהרי"ד מבעלז:

ורחץ, נט"י לפני אמירת ההגדה כתפילה.

הרמ"א:

בזכות האמונה יבא משיח.

הרשב"ץ:

יחץ, מנהג יפה.

מגן אברהם:

כרפס יחץ, למתק הדינים.

בן איש חי:

טיבול ראשון ושני נגד השיעבודים.

הרמב"ן:

סילוק הקערה לפני זמנה.

הראב"ד:

סיפור יציאת מצרים לפני מה נשתנה.

מהרי"ל:

מה נשתנה בניגון יפה.

הריטב"א:

עשיית שינויים לתינוקות.

מהרי"ל:

הקב"ה מתאוה לשאילת התינוקות.

הרמח"ל:

ד' כוסות לשבר ד' קליפות.

בני יששכר:

מרור זה על שום מה.

עוד יוסף חי:

מתיקות המרור.

חק לניסן

מפתח הליקוטים

ב' ניסן

סדר היום:

שולחן עורך, לענג נפשו וגופו.

מנחם ציון:

צפון, להצניע דרכיו.

ברכת משה:

צפון, בליבי צפנתי אמרתך.

תולדות יעקב יוסף:

נרצה, אחד מי יודע.

שפת אמת:

אחד אני יודע שהכל ממנו יתברך.

מחשבות חרוץ:

כל אחד אומר אחד אני יודע.

חיים שאל:

חד גדיא כולו פרד"ס.

ברכת משה:

כאשר זכינו בפסח, כן נזכה לעשותו בימי הספירה.

אור החיים הק':

שיר השירים ב' שירים.

ימי הילולא

תר"פ: הרה"ק שלום דובער בהר"ר שמואל שניאורסון זצוק"ל הרבי הרש"ב.
תשכ"ח: הרה"ק יעקב יוסף בהרה"ק דוד טוורסקי זצוק"ל מסקווירא.

משניות - מסכת פסחים

ב האומר לעבדו: צא ושחט עלי את הפסח, שחט גדי, יאכל. שחט טלה, יאכל. שחט גדי וטלה, יאכל מן הראשון. שכח מה אמר לו רבו, כיצד יעשה, ישחט טלה וגדי ויאמר: אם גדי אמר לי רבי, גדי שלו וטלה שלי; ואם טלה אמר לי רבי, הטלה שלו וגדי שלי. שכח רבו מה אמר לו, שניהם יצאו לבית השרפה, ופטורין מלעשות פסח שני:

ג האומר לבניו: הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מבם ראשון לירושלים, בין שהכנים הראשון ראשו ורבו, זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו. לעולם נמנין עליו עד שיהא בו כזית לכל אחד ואחד. נמנין

פירוש ר"ע מברטנורא

ב. שחט גדי יאכל. רבו ממנו, ואף על גב דבכל שאר פסחים רגיל תדיר בטלה, כיון דלא פרש לו עליה סמיך: יאכל מן הראשון. והשני ישרף. ובגמרא מוקי לה דוקא במלך ומלכה, אית דאמרי משום שלום מלכות, ואית דאמרי מפני שסומכין על עבדיהם ואין מקפידים על סעודתן אם גדיים אם טלאים, הלכך יאכל מן הראשון כיון דליכא קפידא, דבראשון יצאו ידי חובתן, אבל אינשי דעלמא דקפדי, לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני, דקיימא לן אין נמנין על שני פסחים כאחד לאכל איזה מהם שירצה, דאין ברירה, וכי בעי למיכל מהא, דלמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה: שכח מה שאמר. שפרש לו גדי או טלה, וזה שכח: וטלה שלי. בגמרא מוקי לה כגון שהולך העבד אצל רועה הרגיל אצל רבו ורועה בתקנתו, ואמר לו, אם גדי אמר לך רבך גדי שלו וטלה שלך על מנת שאין לרבך רשות בו, דכי האי גונא קנה העבד, דאי לא הכי מה שקנה עבד קנה רבו ונמצאו שניהם של רבו: ופטורין מלעשות פסח שני. דאף על גב דשניהם יוצאים לבית השרפה ואין נאכלין מפני שאין המנויין נפרים, מיהו שחיטה וזריקה מעליהם היא, חדא אהאי וחדא אהאי, דקמי שמיא גליא: ג. על מי שיעלה מבם ראשון לירושלים. כדי לזרזן קאמר, שיזדרז כל אחד להיות ראשון. ומיהו כל בניו המנה על הפסח, אלא שאותו שיעלה ראשון יזכה ראשון וכל אחיו יזכו אחריו על ידו: עד שיזרק עציו את הדם. לעולם יכול לימשך, אפלו אחר שחיטה עד שיזרק הדם. ומודה רבי

ומושבין את ידיהן מפניו עד שישחט. רבי שמעון אומר, עד שיזרק עליו את הדם:

ד הממנה עמו אחרים בחלקו, רשאים בני חבורה לתן לו את שלו, והוא אוכל משלו, והן אוכלין משלהן:

ה זב שראה שתי ראיות, שוחטין עליו בשביעי. ראה שלש, שוחטין עליו בשמיני שלו. שומרת יום כנגד יום, שוחטין עליה בשני שלה. ראתה שני ימים, שוחטין עליה בשלישי. והזבה שוחטין עליה בשמיני:

פירוש ר"ע מברטנורא

שמעון דאין נמנין אלא עד שישחט. ואין הלכה כרבי שמעון: ד. הממנה עמו אחרים על חלקו. אחד מבני חבורה שהמנה אחרים על חלקו, בלא דעת חבורה: רשאים בני חבורה לומר לו, טל את שלך וצא ואכל אתה וחבריך, שאין בני חבורה מתרצים להיות כל אלו הדעות בחבורתן. ואית ליה להאי תנא פסח נאכל בשתי חבורות: ה. זב שראה שתי ראיות. שטמא טמאת שבעה ואין טעון קרבן: שוחטין עליו. ואף על פי שלא העריב שמשו, והוא שטבל בשעת השחיטה דהא חזי למיכל לאורתא, דדוקא טמא מת שחל שביעי שלו בארבעה עשר נדחה לפסח שני אף על גב דחזי למיכל לאורתא, כדכתיב (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ביום ההוא לא היו יכולים, הא לערב היו יכולים לאכל בפסח, ונדחו לפסח שני, אבל שאר טמאות אי חזי למיכל לאורתא שוחטין עליו, ואף על פי שלא העריב שמשו: ראה שלש. לא חזי למיכל עד דמיייתי פפרה: שוחטין עליו. אם חל שמיני שלא בערב פסח אפלו לא הביא כפרתו. והוא שנתן קרבנותיו לבית דין: שומרת יום כנגד יום. הרוצה תוף אחד עשר יום שבין נדה לנדה דבעיא לספור יום המחרת, שוחטין עליה ביום הספירה, דכיון שפפרה מקצת היום מתרת לטבל. ואף על פי שמחסרת הערב שמש שוחטין עליה: והזבה. שראתה שלשה ימים רצופים בתוף אחד עשר יום וצריכה לספור שבעה נקיים ולהביא קרבן, שוחטין עליה בשמיני:

৭৮

ב' ניסן

קיצשו"ע עם פסקי משנ"ב

יב. האופה יזהר מאוד להשגיח שלא תתכפל איזו מצה, וגם שלא תגע אחת בחברתה, כי במקום הנגיעה, וכן במקום שמתכפלת, אינה נאפית מהר ומתחמצת. ואם ארע שנתכפלה או שנתנפחה איזו מצה,, צריכין לשבור ולהשליך את המקום ההוא והוא חמץ, והשאר מתיר. אבל אם נגעו זו בזו בתנור כשהן עדין לחות, יש להתיר בדיעבד. מצה נפוחה, הינו שנכר שנתחלקה המצה בעביה, והחלל הוא כמו רחב אגודל^ז.

(ו) לד' מ"ב, נתנפחה לפעמים – אסורה כלה; נתכפלה – אסורה סביב הדבוק כדי אצבע. (ז) יש שכתבו, שבמצות הדקות שלנו אין לחש לנפוחה. וראה עוד במ"ב אפן נוסף של נפוחה.

יג. צריכין לזהר שלא להוציא מן התנור כל זמן שלא נאפתה קצת, עד שאם היו פורסין אותה לא היו כעין חוטין נמשכין. כי קדם שעור זה, הרי עדין כמו עסה. וכשהיא חוץ לתנור, תמהר להחמיץ. וגם המרדה שהוציאוה עליו, גם כן אסורה^ח עוד למצות. ואם אי אפשר לידע אם היו חוטין נמשכין ממנה או לא, יש להחמיר מספק. אך אם קרמו פניה, יש להקל.

(ח) עין מ"ב, תנ"א, סק"א.

יד. ראוי לכל ירא-שמים שיהא הוא בעצמו עומד ומשגיח בעשית ואפית המצות שלו ולהזהירם שיעשו בזריזות ובהשגחה. וכך היו עושים גדולי ישראל הראשונים זכרונם לברכה, וכן עושין גם בזמננו.

טו. המצות שהם לצאת בהן ידי חובת אכילת מצה בשני לילות הראשונים, נקראות מצות מצוה. וצריכין לעשותן^ט לשם מצוה, על ידי ישראל גדול בן דעת, שהוא בן שלש-עשרה שנה ויום אחד, ואשה בת שתים-עשרה שנה ויום אחד^י. ובכל העשיות יאמר העושה, לשם מצת מצוה, אפלו בשאיבת המים. - כל הדינים שכתבנו בענין אפית המצות, זהו למנהגנו שאופין הכל לפני הפסח. אבל במקום הדחק שאופין גם בפסח, יש בזה עוד חמרות יתרות על מה שכתבנו. וכן הנוהגין לאפות מצות מצוה בערב פסח לאחר חצות היום, צריכין זהירות יתרה.

טז — וישראל קדושים נהגו אף בשאר המצות — י) ולכתחלה יש לזהר במצות מצוה, שידעו, שהביאו שערות.

סימן קיא

א. בלילה שלפני ערב פסח בודקין את החמץ. וחיבין לבדוק מיד בתחלת הלילה. ואסור להתחיל לאכל^א או לעשות שום מלאכה חצי שעה קודם הלילה.

א) פת כביצה ופרות, אפלו הרבה, מותר ובהגיע זמן הבדיקה אף בפרות אין נכון לשהות הרבה. מלאכה, שנאסרה — ראה לעיל, סי' ס"ט, ס"ג.

ב. אין בודקין אלא בנר של שעוה יחידי, ולא קלוע משום דהוי פאבוקה. ובשעת הדחק שאין לו נר של שעוה, יבדק בנר של חלב.

ג. בודק כל החדרים שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ, אפלו המרתפים והעליות והחניות ובית-העצים. כל שיש לחוש שמא הכניסו שם חמץ, צריכין לבדקו. וכן צריכין לבדוק כל הפלים שמחזיקים בהם חמץ. וקודם הבדיקה יכבדו היטב כל המקומות וינקו אותם מכל חמץ, למען יהא נקל לו אחר כך לבדקם^ב.

ב) שלשים יום קודם פסח צריך לזהר בכל דבר שעושה, שלא ישאר בו חמץ, שלא יוכל להסירו בנקל.

יסוד ושורש העבודה

הנה עיניכם הרואות גדל החיוב וגדל מעלת של ספור יציאת מצרים בכל הימים, וביחוד בלילה הזה. והעקר של הספור היא החדוה והשמחה שבלבו בעת הספור, כמו שדיק בלשנה הזוהר הקדוש הנ"ל: ובהוא ספור חדי בחדוה וכו', דקא משתעו בני וחדון בפרקני וכו', דחדן בחדוה דפרקנא דמריהון. הרי לפניך באר היטב, דבספור זה יהיה דוקא החדוה והשמחה עמה. וראו גם ראו, אחי ורעי, איכות ההתפארות וההתרומוות הגדול לאין תכלית וחקר, שבוא יבוא על-ידי ספור זה לבוראנו יתברך שמו ויתעלה בכל פמליא דילה ובכל העולמות עלא ותתא כמבאר במאמר הנ"ל. והנה, איך ומה ראו לאדם לגדל שנה מעיניו בלילה הזה, להאריך בספור הנסים והגבורות והנפלאות של בוראנו יתברך שמו לבניו ולבני-ביתו כנ"ל. ואף אם בני-ביתו אינם יכולים להתאפק מהשנה, מכל מקום יאריך בספור הנס בפני עצמו, כמבאר במאמר הקדוש, שכל התבות שמוציא האדם מפיו בהוא ספור, סלקין לעלא, וכל פמליא דלעלא מתכנשין ורואים הספור שיצא מפיו, ואודן כלהו לקדשא בריך הוא ואסתלק יקרה עליהו עלא ותתא, ודי בהערה זו.

ליקוט מספרים הקדושים

רמזי סימני הסדר להליכות האדם

קדש ורחץ, היינו כל מה שתזכה יותר לקדושה ולטהרה יג' חשכך, ותראה חטאך איך שעדיין לא נטהרת ולא רחצת ליכלוכך וטינופך, לכן יאמר לך בעל המגיד שלא תסוג אחור ח"ו.

כרפס, ותראה הלא הירק הטמון כולו בעפר רק ראשי עליו מגולים, יזכה ג"כ לעלות על שלחן מלכים, מאן מלכי רבנן, שמולכין ביצרם, ולהעלות הניצוץ הקדוש אשר בתוכם ולכרך עליהם בורא פרי האדמה, ובזה יהי' לו עלי, ותראה עד כמה תגדל אהבת הבורא ית' על כל ניצוץ לבל ידח ממנו נדח חלילה, ובטח בד' כי גם עליך יזרח אור, ועוד יקים אותך מעפר ויגביה קרנך למעלה ראש.

יחץ, ותדע וזכור במאמר חז"ל (קדושין מ:) לעולם יראה אדם עצמו כאילו חצי' חייב וחצי' זכאי וכו', וכמו"ש (איוב כ"ח, כ"ה) לעשות לרוח משקל, היינו שיעשה לרוח החיוני משקל, שיהי' תמיד הלשון המכריע בתוך, לבל יטה לאחת הקצוות, רק למשוך לכאן ולכאן, ולא עוד אלא שכתוב (דברים ל, י"ט) ובחרת בחיים, היינו שניתן לך כח ועזר לבחור חלק הטוב והחיים, וכמבואר ברש"י נצבים עיי"ש, כאדם האומר לחבירו בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמידו על היפה, וזה הוא החלק הגדול תצפון לאפיקומן המרומז על סעודה דלעתיד לבוא.

מגיד, ובזה הכח תוכל להגיד דיבורים הקדושים, ולמשוך חסדים טובים ממקור החסד, לאמור.

רחצה, היינו רחץ ה'. כפשוטו הוא כש"נ (ישעי' ה, ד) רחץ ה' את צואת בנות ציון, היינו שבעזר אלקי תזכה ע"י הסיפור להסיר ממך כל החטאים, וכמאמר אאמו"ר זצללה"ה זי"ע על מתחיל בגנות ומסיים בשבח (עי' לעיל אות ט"ז). וע"ד הרמז מרומז

ברחצה במח בה', ע"ד בי' אנא רחיינן (וזה"ק ח"ב ר"ו). וחינו כי ה"א אחרונה מרומז לשכינה, וכיון שידעת שבכל צרתם לו צר ושכינתא בגלותא, במח למעני למעני לעשה, ואני ד' לא שנתני.

מוציא מצה, היינו שנזכה להוציא כל הקדושה מאכילת המצה, שנזכה בכל השנה כולה לאכול אכילת קודש.

מרור כורך, היינו שנכרך את ה"מרור" גימ' "מות" ונחפכו לחיים, כמאחז"ל (פסחים ל"ט. ע"ש) מאי חזרת חסא דחס רחמנא עלן ופרקינן, שנחזור ונהפך המרור שגימ' מות לח"ס שגימ' חיים.

שלחן עורך, היינו שלחן נקרא המקום שמשם יורדין כל ההשפעות, ונזכה ע"י הסיפור שההשפעה תלך בדרך הישר ובסדר רצוי.

או יאמר שלחן עורך, כמבואר בס' עכו"י (אבות פ"ג מ"ד) זה השלחן אשר לפני ה' (יחזקאל מ"א, כ"ב), ר"ל אימתי הוא צירוף "שלחן" כשהוא לפני ד' כנ"ל, אבל כשאני לפני ד' אזי נעשה מאותיות [שלחן] צירוף "לנחש" ר"ל, שזה השלחן הוא של הנחש והס"א ר"ל, ככתוב (ישעי' כ"ה, ה) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה ר"ל, וזה הפי' שלחן עורך, כשאזכר יחי' הצירוף שלחן בסדר כערכו, ונזכה

לצפון ברך, היינו שהחלק הטוב הצפון הצפון בקרבנו יתברך ויתגדל כמעט בריכה העליונה, ונזכה

להלל, כמעט עמישותיו תהל אור (איוב מ"א, י).

נרצה, ונחי' מקובלים ג"כ בעת הרצון הזה יחד עם כל ישראל, ועם כל הצדיקים היודעים לכוון ולייחד המדות ולעורר כל השפעות הטובות, אמנן כיה"ר (כתי"ק).

(ישמח ישראל)

סדר קדש ורחין רק בלילה הזה

ישראל כשהיו במצרים, ידוע שהיו בסוד אלם מאלהים, שהיו נאלמים מן הקדושה, ואכן בעת הגאולה האיר ה' עליהם פתאום אור בהיר בשחקים גדול ועצום, שהגיעו לבחינה גדולה ונפלאה מאד בחינת מוחין דגדלות שלא ביגיעה

כלל אלא ברחיצה וטהרה מטומאת זוהמתן אשר נדבק בהם, וזה היה עיקר נס יציאת מצרים שקידשן הקדוש ברוך הוא באותו הלילה קדושה נפלאה פתאומיות שלא בטבע, כי היה הקדוש ברוך הוא מוכרח להוציאם ברגע הזה, ועל כן צוה להם לעשות קצת מצוות, כמו שחיטת הפסח, בכדי שיהיה קצת מקום להקדושה שיחול עליהם, אבל הקדושה היה בנס גדול שהאיר הקדוש ברוך הוא על נשמות ישראל ורצו והלכו אחריו באותו היום לארץ ציה וערכה באמונה רבה בלי מזון וצידה.

ואכן דבר זה אינו דבר המתקיים, כיון שבא שלא מצד עבודתם, ועל כן נלקח זה תכף מהם אחר יום הראשון, וציום אחר כך לספור ספירת העומר שבע שבתות תמימות בכדי לרחוץ ולטה את נפשם וגופם מכל בחינות הטומאה והזוהמא, כדין אשה נדה שמחויבת לספור שבעה נקיים. והמה לרוב הטומאה אשר נדבק בהם במ"ט שערי טומאה הצרכו לספור שבע שבתות מ"ט יום בכדי שיזדככו ויטהרו עצמם שיהיו ראויין לקבל התורה מאת הקדוש ברוך הוא.

ועל כן אנו אומרים בסדר של פסח 'קדש ורחץ', לומר כי נשתנה יום זה מכל הימים, שבכל הימים כאשר ירצה האדם לקבל הקדושה צריך קודם לרחוץ ולטהר עצמו ואחר כך תוכל הקדושה לשרות עליו כמאמר הכתוב (תהלים לד, טו) 'סור מרע ועשה טוב'. וכאן היה הקדושה קודם להרחיצה. ואנו מספרין שבחי הלילה הזה, כי היה 'קדש ורחץ', הקדושה תחלה ואחר כך הרחיצה, ועל כן אין אומרים הלל שלם כי אם ביום הראשון של פסח, ואחר כך אין אומרים עד חג השבועות, כי לא היה הבחינה הגדולה כי אם ביום אחד, ואחר כך השלימו בעבודתן ויגיעה וטהרה עד חג השבועות שהשיגו גודל הקדושה לקבל התורה, והנה מיום השני של פסח התחילו בעבודתם לטהר ולזכך עצמן במעט מעט עד אשר ישיגו לבחינת הנשמה.

(באר מים חיים)

קדש לשון הזמנה

פירוש של 'קדש', שצריך להזמין עצמו להקדוש ברוך הוא, שפרוש של 'קדש' הוא הזמנה, כמו הפרוש של הרי את מקודשת לי, שתהא מזומנת לי ואסורה

לכולי עלמא כהקדש (קידושין ב:) רק להיות מוכנת להחתן בכל עת שירצה, כך צריך לקדש עצמו להיות מוכן להקדוש ברוך הוא. וזהו פרוש של 'ורחץ', שצריך לרחוץ ולטהר את עצמו להקדוש ברוך הוא, ורחיצה הוא לשון בטחון, והוא אותיות רחץ י"ה, רצה לומר שתהא בטחוני בהקדוש ברוך הוא. ובליילה הזה צריך גם כן רחיצה שהם כנגד כלים, פנים פנימיים ואמצעים, וכלים חיצוניים שהם מחשבה, שצריך לטהר ולקדש מחשבתו שלא יהיה לו מחשבות זרות, כי אם מחשבות טהורות לעבודת הבורא ברוך הוא אמן.

(עבודת ישראל)

קדש ורחץ את פשוטי העם

נראה לפרש על פי הרמז והמוסר. 'קדש' - שיקדש ויטהר עצמו מכל סיג ופגם. ובאם אפילו עשית כזאת בעצמך, לא יהא די במה שתפקיע עצמך בזה, כי אם החיוב מוטל גם כן עליך לקדש ולטהר לבות שאר בני אדם הצריכים לזאת ואין ביכלתם, תראה לרחצם מזוהם חלאתם. כי 'קדש' מורה על כוס קדוש, והכוס ההוא נגד הבן חכם, ואיזהו חכם הרואה את הנולד, הינו שרואה שיוולד עוד בנים למקום, ובמה, בזה שטהר אותם להיות עובדים למקום. וזהו 'ורחץ', שירחץ לב הפשוטי עם לקרבם גם כן לעבודתו יתברך שמו, ועל ידי מה, לזה אמר בעל ההגדה 'יחץ', שיחצה ויחלק עצמו עם פשוטי העם חלק כחלק לאמר הן אני עובד ה' יעבדו גם הם כמוני. והשם יזכנו שנוכל לעבדו באמת ובלב תמים אמן כן יהי רצון.

(דעת משה)

קדש ורחץ

להכין עצמו ולסדר דיבורו לפני המלך ה'

קדש ורחץ. הענין הוא כי בחג חק' הזה צריך כאו"א מישראל להכין עצמו בהכנה גדולה, ונודע בשם האר"י ז"ל שכל הכוונות של חג הפסח המה על עליית המלכות שתעלה מלכותו יתברך עד רום המעלות, וכמו למשל במלך בוד' כשהוא בא להעם, המה מכינים עצמם בכל מיני ההכנות לקראתו, ובפרט מי שיש לו לדבר עמו, הוא מכין עצמו ומסדר דיבוריו היטב האיק לדבר בפניו. כמו כן בחג הפסח שאז הוא

עליית מלכות שמים, צריך האדם להכין עצמו ולסדר הדיבורים שמדבר לפניו יתברך שידע מה הוא מדבר ולפני מי הוא מדבר.

וזה מרמז לנו בעל מסדר ההגדה בסימנים האלו. קדש, הוא לשון הכנה והזמנה, שהיום בחג הפסח שבו הוא עליית מלכות שמים, ופס"ח הוא פ"ה ס"ח שמרמז שידבור בני ישראל דיבורי תורה ותפלה לפניו יתברך, ע"כ צריך האדם להכין עצמו בהכנה דרבה לבוא לפני מלך העליון ממה"מ הקב"ה, ולדבר דיבורי תורה ותפלה אמתים מקורות לבו נוכח פני ה'.

ובמה יכין עצמו, זה מרמז באמרו ורחץ, שמרמז להכתוב רחצו הזכו, שצריך האדם לרחוץ ולזכך עצמו בזיכוכ רב ועצום לפניו ית', וכמו החולך לפני מלך בוי"ד אינו הולך במלבושים מטונפים שהם נגד כבוד המלכות, כמ"ש כ כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, כמו כן הבא לפני מלך מלכי המלכים.
(מגן אברהם)

ורחץ - נט"י לפני אמירת ההגדה כתפילה

אמר זקני ז"ל [מרן מהרי"ד זי"ע] הטעם דנהגו לרחוץ הידים בתחילת הסדר [נורחץ], אע"פ כל השנה אין נוהגים ליטול ידים לדבר שטיבולו במשקה, אלא דההגדה הוא כמו תפילה, וקודם תפילה צריך נטילת ידים.
(ליל הסדר תשל"ח)

בזכות האמונה יבא משיח

ול"א שיש לומר שפוך חמתך וכו' קודם לא לנו ולפתוח הפתח, כדי לזכור שהוא ליל שמורים, ובזכות אמונה זו יבא משיח וישפוך חמתו על המכחשים בה', וכן נוהגין.

(רמ"א סי' ת"פ ס"א)

'יחין' מנהג יפה

ונהגו להניח החצי לאפיקומין, ומנהג יפה הוא, ואף אם אין לו רמז בשום מקום.

(מאמר חמץ להרשב"ץ - אות קכ"ג)

כרפס - יחץ למתק הדינים

נודע בשם האריז"ל (עיין פרע"ח שער חג המצות פ"ז) שכל הכונות של חג הפסח המה על עלית המלכות שתתעלה מלכותו יתברך עד רום המעלות, וכמו למשל במלך בשר ודם, כשהוא בא להעם המה מכינים עצמם בכל מיני ההכנות לקראתו, ובפרט מי שיש לו לדבר עמו, הוא מכין עצמו ומסדר דבוריו היטב האך לדבר לפניו. כמו כן בחג הפסח שאז הוא עלית מלכות שמים, צריך האדם להכין עצמו ולסדר הדיבורים שמדבר לפניו יתברך שידע מה הוא מדבר ולפני מי הוא מדבר.

וכמו הולך במלכושם מטונפים שהם נגד כבוד המלכות, כמו כן הבא לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא צריך לרחוץ ולטה ולזכך ולקדש את המדות שנקראים בשם לבושים. כי בחג הפסח הוא עלית המלכות שהיא מדה השביעית, וצריכים לקשט אותה בקשומין של תקון השישה מדות.

וזה מרומז באמרו 'כרפס', שהוא 'כפר' ס', 'כפר' הוא לשון קנוח והעברה, מלשון הכתוב (בראשית לב, כ) 'אכפרה פניו', הינו שיקנח ויעביר כל הטמאות והזוהמות מהשישה מדות ויטהר ויזכך אותם וימשיך קדשה העליונה בכל המדות שלו. וזה גם כן 'יחץ' שהוא לשון שבירה, שישבר היטב את לבו ורוע מדותיו. ועל ידי זה גורמים שיהיה נתבטלים ונמתקים כל הדינים. וכמו 'יחץ' הוא ששוכרים מצה השניה שהיא בסוד לוי שהוא משורש בינה דמינה דינין מתעריין, לרמוז שעל ידי שבירת הלב ותקון המדות באמת על ידי זה נשברים ונתבטלים כל הדינים ונמתקים בשרשם בבינה ונתעורר רחמים וחסדים על כל ישראל.

(מגן אברהם)

מיבול ראשון - נגד סיבת השעבוד,

ומיבול שני - נגד השעבוד עצמו

הלילה הזה שתי פעמים. ומיבול ראשון זה שהוא כרפס בחומץ, הוא זכר לסיבת קושי השעבוד, שהיה בשביל מכירת יוסף הצדיק ע"ה, ושהטבילו כתונת פסים שלו בדם ומכרוהו וגרמו צער ליעקב אבינו ע"ה, וזה נרמז ב'כרפס', והיינו

אותיות כ"ר הם סוף 'מכר', ואותיות פס הם ראש 'פסים', וטיכול שני שהוא מרור בחרוסת, הוא זכר לקושי השעבוד עצמו, שמררו חייהם במעשה הטיט הרמוז בחרוסת.

(בן איש חי - שנה ראשונה, פר' צו, לב)

פילוק הקערה

ומנהג רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל, כי כשהיו תינוקות בבית, אחר שעשה סדר זה [- פריסת המצה], ומסלקין את הקערה, היה אומר לשמש: הב ונברך כי הרבה אכלנו, כדי שיראו התינוקות וישאלו.

(הגדה של פסח לריטב"א)

מה נשתנה

ושמעתי כי הראב"ד ז"ל היה נוהג לדרוש פסוק אחד מענין יציאת מצרים קודם שיפתח 'מה נשתנה'.

(הגדה של פסח לריטב"א).

מה נשתנה

אמר מהר"י סג"ל דאומר אותו בניגון יפה, לשבח לאדון הכל.
(מנהגי מהרי"ל - סדר ההגדה, כה)

עשיית שינויים לתינוקות

ונראה לי, שאם היה מושיט [התינוק] ידו ליטול מן הלחם, נוטלין אותה מידו, ואומרים לו: הרבה אכלת. וזהו שאמרו בגמרא בפרק ערכי פסחים (קט, א) חוטפין מצה בלילי פסח כדי שיראו התינוקות וישאלו, ופירושים רבים נאמרו בו, וזהו הנכון בעיני.

(הגדה של פסח לריטב"א)

מהר"ש דרש דכל שנויים שיוכל לעשות כדי שישאלו התינוקות יעשה ומשובח הוא, כגון לחטוף מה שבידו וכהאי גוונא, דהקב"ה מתאוה ליה, כדפירשתי לעיל.
(מנהגי מהרי"ל - סדר ההגדה, לז)

ד' כוסות לשבר ד' הקליפות

ענין הד' כוסות הוא, שהנה ידוע שמדריגות הסטרא אחרא הם ד', וכולן שלטו מאחר חטאו של אדם, וכולן היו מתנגדות אל הקדושה והטוב שלא ימצא בעולם, והיו ישראל סגורים בתוכן שלא היו יכולים לצאת כלל, עד שהאיר עליהם הקדוש ברוך הוא בכחו הגדול ושבר ד' הקליפות והוציא ישראל מתוכם, וזה ענין ד' גאולות המוזכרים בפרשה, ואולם זה עשה בהאיר על ישראל ד' אותיות השם ברוך הוא.

והנה ענין זה במצרים היתה התחלה לבד לשיצאו ישראל מהם, אך סוף הכל צריך שיהיה שישלטו ישראל עליהם ויכבשום לגמרי, וזה יהיה לעתיד לבא, אמנם הנה זה כמי שקוצב עץ אחד שמכה בו הכאה אחר הכאה עד שקוצב אותו לגמרי, וכן עושים אנו, בכל שנה ושנה מתעוררים בכח הא' שהאיר ובתקון שנתקן אז, ומתחזקים להמשיך הדבר לפנינו עד שיגמר, והנה בסוף הכל הד' קליפות עצמן תתהפכנה על האומות ותאבדנה אותן, והם ד' כוסות של פרענות שלהן, ולישראל יהיו ד' כוסות של ישועה בהארת ד' אותיות השם ברוך הוא שזכרנו.

(מאמר החכמה לרמח"ל זי"ע)

מרור זה על שום מה

הנה החולה כשהוא בחליו, הנה הרופא משתדל עמו ונותן לו סמים המרים שבעל כרחו ושלא בטובתו, וכמשא כבד יכבד הדבר על החולה כי אינו מבין אז למה יתאכזר עליו להשקותו כוס התרעלה כזה, אבל כאשר ישוב לאיתנו ויעמוד על בוריו ויקום ויתהלך בחוץ על משענתו, אז יבין למפרע גודל השתדלות הרופא ברחמים וחמלה, ואז ישבח ויודה להרופא הנאמן והרחמן.

וכזה תתבונן הדבר גם בכאן, הנה בגזרת היוצר הנה במצרים מררו את חיי אבותינו ולא היה מובן להם על מה עשה י"י ככה, עד שעמדו כמעט על בורים בעת צאתם ממצרים הבינו למפרע הטובה הגדולה מהסמים המרים שהיא למען בטול והכנעת חמרם והחיות הגם כחיי הבהמיות וישיגו הארת חיי החיים, ולזכר הזה הוא

מצות המרור, לזכר הטובה הגדולה אשר פעל עמנו רבון כל המעשים להכניע החיות הבהמיי ולעשות אותנו מוכנים כמלאכי רוח לקבל התורה. והנה הטובה הזאת לא היתה מובנת עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא במצרים. על כן בסדור השבח בספור יציאת מצרים הוא פסח מצה ומרור, וקצרתו, ועוד יתבאר יותר אי"ה.

(בני יששכר)

מתיקות המרור

מספרים באותו חסיד שהיה אסטנים הרבה, אמרו לו על המרור שאוכל בליל פסח, שלא נמצא בעירו מרור שדברו בו חכמים ומכרחים לאכול עשב אחר מר מאד, והוא היה אסטנים שאינו יכול לטעום דבר מר אפילו משהו, ואם בלא כונה וידיעה בא בפיו דבר מר מוכרח שיקיא תכף ומיד, ושאלו אותו, איך אתה יכול לאכול העשב המר הזה בליל פסח ואין אתה מקיא. ואמר להם, מפני שאני מקיים מצות בוראי שהוא חביב עלי יותר מנפשי ורוחי ונשמתי אינני מרגיש במרירות אלא נדמה לי שהוא מתוק.

(עוד יוסף חי)

שולחן עורך - לענג נפשו וגופו

וראוי לכל אדם לענג נפשו וגופו בלילה הזה ולהראות חירות בעצמו, וירחיק מעליו כל דאגה וצער שיש לו ממקום אחר, ואין צריך לומר שיעור עתה מחדש שום קטטה ומריבה, אלא הכל יהיה שלום והנחה, ולא יתן פתחון פה לבעל דין לחלוק. (סדר היום - הגדה של פסח)

צפון - להצניע דרכיו

צפון. כל חכם לב וטהר ידים הקרב אל משכן ה', לעשות מעשהו ולעבוד עבודתו עבודת הקודש, צריך להצניע מעשיו להסתיר דרכיו ומעלליו, לבל יקטריגו עליו ויטרידוהו העוטרים עליו לעבור את פי ה'. ועל כן נאמר 'רק יראת ה' היא אוצרו' (ישעיה לג, ו), 'שיראה עילאה הנקראת יראת ה' צריך להסתיר כדרך סגולת מלכים שמצניעין אוצרותיהם. ועל כן מצניעין את האפיקומן קודם חצות לבל ירגישו בו הקליפות, ואחר חצות לוקחין אותו משם, ונקרא 'אפיקומן' שהוא אפיקו מנא שצריך

להוציא הכלים משם.

(מנחם ציון - הגדה של פסח, סדר ליל ב')

צפון - בלבי צפנתי אמרתך

צפון ברך. איתא בגמרא (פסחים קיט, ב) עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק וכו', אברהם אומר איני ראוי לברך, יצחק אומר איני ראוי וכו', דוד המלך אומר אני אברך ולי נאה לברך שנאמר (תהלים קמז, יג) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא.

הענין הוא על פי דברי זקני הרה"ק רבי דוד מלעלוב זיע"א שפירש הפסוק (תהלים קיט, יא) בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך, דדוד המלך ע"ה צפן כל תורתו בלבו, ולא פרסמה בחוץ, למען יוכל להביאה לפני הקדוש ברוך הוא בשלימות בלא חסרון של פניה וכו"ב, וזהו למען לא אחטא לך, חטא הוא מלשון חסרון כמו שכתוב (בראשית לא, לט וברש"י שם) אנכי אחטנה מידי תבקשנה.

וזהו 'צפון' דהיינו דוד המלך שהצפין את תורתו, 'ברך' לו נאה לברך.

(מוהרמ"מ מלעלוב זצוק"ל הברכת משה)

נרצה - אחד מי יודע

'אחד מי יודע', רוצה לומר מי הוא החכם שיודע זה שאין לך שום דבר בעולם נפרד ממנו יתברך, ומלכותו בכל משלה, והכל אחדות אחד כהדין קמצא דלבושא מיניה וביה, ואין סוד זה נמסר לכל כי אם לבני עליה שהם מועטים, וזהו שאמר 'אחד אני יודע' (פרשת ויקהל).

(תולדות יעקב יוסף)

אחד אני יודע שהכל ממנו יתברך

מה שאומרים ה'מי יודע' בלילה זו, כי הידיעות יכולין להביא לידי גבהות. והעצה על ידי התדבקות הידיעות ביציאת מצרים, כמאמר 'ואפילו כולנו חכמים וכו', אף על פי כן יש לזכור כי הכל בא בכח השם יתברך שהוציאנו ממצרים. וזהו שאומרים 'אני יודע כו', כלומר אם שאנו יודעים כל זה, עם כל זה אנו מספרין ביציאת מצרים ומודין להשם יתברך שהכל ממנו.

כאשר דבר בקדשו רבנו האר"י זצ"ל, וכתבו משם רבנו מהר"א מגרמיז"א בעל

הרוקח זכר צדיק לברכה כי כל עניני פיומיהם ודקדוקיהם קבלה איש מפי איש ורב מרב וכו'.

(שפת אמת)

כל אחד אומר אחד אני יודע

ידוע מדברי אחד קדוש מדבר, דסוד הוא מה שאי אפשר לגלות כלל לזולת, והוא כטעם 'אני ידעתי וגו'', 'אני' דייקא, שאי אפשר לגלות לאחר, והוא ההשגה שבא אחר הרשות והדלות דלב יודע מרת נפשו, ובשמחתו לא יתערב זר, דעל כן בקרבן פסח 'כל בן נכר לא יאכל בו', דזהו 'בשמחתו לא יתערב זר' (משלי יד, י), כי אי אפשר לו להשיג זה כלל, ואפילו בבני ישראל עצמם אין השגת כל אחד דומה לחברו ואי אפשר לו לגלות כלל הטעימה שבלב שלוו, ועל זה נאמר (זוהר ח"א קג:) 'נודע בשערים' בשעורים, כל אחד לפום מה דמשער בליביה, ועל כן אומרים בליל פסח 'אחד מי יודע אחד אני יודע וכו'', 'אני' דייקא, כל אחד אומר אני, וזהו מצד אני של הקדוש ברוך הוא השוכן בתוכו.

(מחשבות חרוץ)

נרצה - חד גדיא כולו פרד"ם

שאלת ממני, האחד שהיה מתלוצץ על פיוט חד גדיא שאומרים בערי אשכנז ליל התקדש חג ופער פיו, וקם אחד מהחבורה ונדהו, אם נדויו נדוי או דילמא שלא היה חייב ונדהו שלא כדין והמנודה נלכד ושכמ"ה.

תשובה. כל כי האי מילתא פשוטה לפנייה, כי אנוש זה זד יהיר לץ המתלוצץ על מה שנהגו רבבות אלפי ישראל בערי פולין ואשכנז ואביזרייהו ואשר לפנים בישראל גדולי עולם קדישי עליונים ודור דור וחכמיו, והן עוד היום לא אלמן ישראל כמה וכמה ראשי ישיבות וגאוני הזמן ה' עליהם יחיו, וכולם אמרו ואומרים פיוט זה, ונמצא רשע זה מתלוצץ ברבבות ישראל וגדוליהם אבות בית דין וגאוני ארץ, אנושה מכתו וחיב נדוי.

ולמען תדע ידיד נפשי, אניד את הרשום, כי יש כמה פרושים בפיוט זה, מהם נדפסו ומהם בכ"י, ועוד שמעתי ממגידי אמת שגאון מופלא בדורו עשה למעלה מעשרה פרושים בפיוט זה בפרד"ם פרושים נחמדים ומתוקים, ואין ספק כי לא

דבר ריק הוא, דכבר נודע תוקף גדולת פיוטי אשכנז המיוסדים על החכמה האמתית.
(שו"ת חיים שאל להחיד"א)

כאשר זכינו בפסח כן נזכה לעשותו בימי הספירה

כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו. אמרו ז"ל (שיר השירים רבה ה, ב) פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, ואיתא בגמרא (סוכה נב, ב) אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו', ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו אינו יכול לו, ע"כ.

והנה כדי לפתוח פתח כפתחו של מחט צריך גם כן סייעתא דשמיא אולם צריך לזה גם עבודה עצמית, והנה ישראל כשהיו במצרים היו שקועים במ"ט שערי טומאה (חסד לאברהם מעיי"ב נהר נ"ז), והקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו הוציאם ממצרים ונתן להם לטעום ממדריגות עליונות בבחינת (תהלים לד, ט) טעמו וראו כי טוב ה', אולם אחרי כן היו צריכים לעבוד כדי להשיג אלו ההשגות.

והנה בפסח הוא זמן התגלות שנותנים משמים לטעום, ויש סייעתא דשמיא לפתוח פתח כחודו של מחט, ואם עובדים כראוי וזוכין לפתוח פתח כחודו של מחט, אז בשבועות זמן מתן תורה זוכין לפתח כפתחו של אולם.

ובזה יש לבאר כאשר זכינו לסדר אותו בפסח בסייעתא דשמיא, כן נזכה לעשותו בימי הספירה בעבודה עצמית, ואז זך שוכן מעונה בהר סיני, קומם קהל עדת מי מנה בשבועות.

(מוהרמ"מ מלעלוב זצוק"ל הברכת משה)

שיר השירים, ב' שירים

נראה לפרש, והוא על דרך אומרם ז"ל (הקדמת רש"י לשיר השירים), השיר הזה בנאו שלמה המלך עליו השלום בראותו שישראל בגלות, והמשילו הענין למלך שגירש המלכה, וחשבו השכנים לומר כי לא ישוב עוד לדעתה וריחקה מלכו, ועמד בן אחד שילדה המלכה למלך קודם גירושין והלך אצל האב, והבין ממנו שעדין לבו עם המלכה, והלך אצל האם והבין שלבה שלם עם המלך, עמד וחיבר שיר אחד ממה

שבלב המלך על המלכה וממה שבלב המלכה על המלך, כאשר ידע ממה שבלבם
זה על זה וזה על זה. וזה אומרו 'שיר השירים', פירוש שיר העשוי מהשירים, ב'
שירים, א' האומר ה' על כנסת ישראל, והב' האומרת כנסת ישראל על דודה.
(ראשון לציון לאוה"ח הק')

לוקוט מספרים הקדושים

הזמן גרמא לשיר השירים

מה שקורין שיר השירים בפסח, כי שיר השירים הוא לבאר כי כל עניני עולם
הזה רק משול להבין האהבה הצריכה להשם יתברך, וזה פירוש 'שיר השירים'
שומכל השירים שבעולם יוצא שיר הזה, אך כי האדם צריך להיות נדבק
בהנמשל, וקשה שיהיה הכל רק כדי לידע לעבוד להשם יתברך, וחס ושלום
בשגדבקין בעולם הזה אין יכולין להבין כלל הנמשל,
לזאת בפסח זמן חרותנו, שהאדם יכול ללמוד רצון השם יתברך גם מן הטבע
גם בן, כי מתגלה נקודה הפנימיות,
לזאת שייך שיר השירים בזמן הזה.

שפת אמת פסח תרל"א

ב' ניסן

קריאת סדר קרבנות הנשיאים

קרבן נתנאל בן צווער

יום שני בשבת היה ושני לחודש ניסן היה. והיה מסורת ביד שבט יששכר חכמיהם וגדוליהם מן יעקב אבינו כל מה שעתיד ליארע להם עד ימות המשיח. ושבט יששכר הקריב על שם התורה. לפי שהם אהבו את התורה יותר מכל השבטים, ורמז בכל פרט מהקרבן לענין אחר בענין התורה (מדרש רבה).

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הַקָּרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעֵר נָשִׂיא יִשָּׁשְׁכָר: הִקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת־כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵינֵיהֶם | מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כֶּה אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קְמֻרָת: פֶּר אֶחָד בֶּן־פָּקֹד אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים פָּקֹד שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעֵר:

ואחר אמירת פרשת הנשיאים יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתֹּאִיר הַיּוֹם בְּחֶסֶדְךָ הַגָּדוֹל עַל גְּשָׁמֵינוּ קְדִישֵׁינוּ דְּמִתְחַדְּשֵׁין בְּצַפְרִים וּמִצְפָּצְפִּין בְּשִׁבְחֵינוּ וּמִצְלָאִין עַל עַמָּא קְדִישָׁא יִשְׂרָאֵל. רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, תְּכַנֵּים וּתְעִיל תְּנִיד צִיפְרָא קְדִישָׁא לְאַתֵּר קְדִישָׁא דְּאַתְמָר עֲלֵיהּ עֵין לֹא רֵאתָה אֱלֹהִים זִוְלָתָךְ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁבָּאֵם אֲנִי עֲבָדְךָ מִשְׁבֵּט (יִשְׁשֹׁכָר) שֶׁקְרָאתִי בְּתוֹרָתְךָ פֶּרֶשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם, אֲזִי יֹאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִיצוּצֵין קְדִישֵׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוּשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בְּקִדְשָׁתָּה זֶה הַשָּׁבֵט, וְאַהֲיָה מְלַבֵּשׁ בְּקִדְשָׁתָּה זֶה הַשָּׁבֵט לְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּתוֹרָתְךָ וּבִירְאָתְךָ לַעֲשׂוֹת רָצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיֵּי אֲנִי וְזֵרְעִי וְזֵרְעֵי זֵרְעֵי מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם:

שכב